

Asia: VN/18750/2022

Hallituksen esitys kotoutumisen edistämisestä annetun lain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta (tilapäinen suojelu)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lahden kaupunki kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta on kannatettava, kun esitystä tarkastellaan lain soveltamisen piiriin kuuluvan henkilön osalta. Kunnan kannalta esitys tulee lisäämään kustannuksia monellakin eri tavoin, eikä syntyviä kustannuksia ole riittävästi huomioitu kiireessä valmistellussa esityksessä. Kuntatalouden näkökulmasta kustannusvaikutuksia on tässä vaiheessa vaikea arvioida tarkalla tasolla. Alustavien arvioiden mukaan tilapäistä suojelua saavien palvelujen järjestäminen kunnissa kotikuntaan perustuen nostaa osassa palveluja ja etuuksia julkiselle taloudelle muodostuvia kustannuksia.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että tilapäistä suojelua saaville myönnetään kotikunta vuoden asumisajan jälkeen. Esityksestä ei käy ilmi millä perusteella kotikunta määräytyy. Henkilö voi asua yksityismajoituksessa eri kunnassa, kuin minkä vastaanottokeskuksen kirjoilla hän on. Lakiesityksestä ei selviä kumman kunnan mukaan kuntapaikka määritellään.

Esityksen tarkoituksena on Ukrainasta sotaa pakenevien palvelujen turvaaminen, ja että kunnille ja hyvinvointialueille voitaisiin maksaa valtion korvauksia. Hallituksen esitys jää kuntien korvausjärjestelmän osalta varsin epäselväksi, mikä kunnan saama todellinen korvaus tulee olemaan ja valtionosuusjärjestelmän kautta tulevat korvaukset tulevat jälkikäteen. Laskennalliset korvaukset jaetaan mahdollisesti jatkossa kuntien ja hyvinvointialueiden kesken.

Kotikuntakäsité on ongelmallinen, koska eri viranomaiset tulkitsevat asiaa oman lainsäädäntönsä pohjalta. Oikeuttaako myönnetty kotikunta Kelan sosiaaliturvaetuksiin, esim. työmarkkinatuki, perustoimeentulotuki, asumistuki, lapsilisä. Hallituksen esityksessä ei oteta kantaa näihin asioihin, mutta ne ovat oleellisia monen tilapäistä suojelua saaneen henkilön toimeentulon kannalta, kun he lakkaavat saamasta vastaanottorahaa ja asumispalveluita. Myöskään sisäministeriön muistio VN/6332/2022 ”Selvitys tilapäistä suojelua saavien palveluista, kotikuntaoikeudesta ja tarvittavista muutoksista” ei anna yksiselitteisiä vastauksia, vaan että oikeus tiettyihin etuuksiin riippuu viranomaistahon harkinnasta tai lakimuutoksista. Nämä asiat tulisi ratkaista ennen kuin tilapäistä suojelua saaneet siirtyvät pois vastaanottopalvelujen piiristä.

Esityksessä esitetään, että kotoutumista edistävässä laissa säädettäisiin myös tilapäistä suojelua saavista erityisenä kohderyhmänä. Lakiin esitetään muutoksia 2, 27 ja 43 §:iin, jotka koskevat lain soveltamisalaa, ilman huoltajaa maassa asuvien lasten nuorten tuki ja kuntaan osoittaminen. 43 §:ssä viitattaneen nykyisiin kuntien ja ELY-keskusten välisiin voimassa oleviin sopimuksiin vai onko tarkoituksena laatia erillisiä sopimuksia ELY-keskuksien ja kuntien välillä? Lahden kaupungin kohdalla sopimusmuutosta, koska sopimuksen mukaan kaupunki vastaanottaa ainoastaan kiintiöpakolaisia. Sopimuksen mahdollinen muutos vaatii kaupunginhallituksen päätöksen. Esityksen mukaan kuntaan osoittaminen koskisi lähtökohtaisesti vain haavoittuvassa asemassa olevia, kuten alaikäisenä ilman huoltajaa tulleita ja muita, jotka tarvitsevat erityistä tukea.

Esityksessä todetaan, että ei ole tarkoituksenmukaista, että kaikille tavoiteltaisiin kuntapaikkaa, koska on todennäköistä, että suuri osa haluaa järjestää asumisensa itsenäisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä, että kuntapaikan saatuaan useimmat hankkivat asuntonsa itse. Asunnon löytäminen ei aina liene helppoa halutulta paikkakunnalta. Epäselvää on myös, miten tilapäistä suojelua saavia avustetaan esim. asunnon kalustamisessa ja muissa kuluissa. Esityksessä jää lisäksi epäselväksi, mikä on kohtuullinen aika, kun henkilö voi olla vastaanottopalvelujen piirissä ennen kuntaan siirtymistä, jos asuntoa ei ole saatavilla. Vastaanottokeskus-paikkakunnilla, jonne henkilöt ovat jo asettautuneet, tulee kuntaan siirtyvien määrä olemaan huomattava. Lisäksi on odotettavissa muuttoliikettä pienemmiltä paikkakunnilta. Tämä lisää edelleen kunnassa palvelujen tarvetta, joihin ei olla lakiesityksen mukaan myöntämässä lisäresursseja.

Henkilöstöresursseja ja tulkkauspalveluja tullaan tarvitsemaan kotouttamispalveluissa ja kuntakokeilussa mm. alkukartoitusten ja kotoutumissuunnitelmien laatimisessa sekä Pohjoismaisen työvoimapalvelumallin soveltamisessa. Lapset saavat subjektiivisen oikeuden varhaiskasvatukseen ja heitä tulee koskemaan myös oppivelvollisuus.

Kuntien palveluihin tarvitaan sekä rahallisia että henkilöstöresursseja. Ohjaus- ja neuvontapalvelujen tarve kasvaa. Se on tälläkin hetkellä huomattava, koska esim. Lahdessa ukrainalaiset asuvat suureksi osaksi yksityismajoituksessa, eivätkä saa tarvittavaa informaatiota vastaanottokeskuksesta. Kotouttamispalvelujen tarve tulee kasvamaan, samoin varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetukseen tarvitaan lisää henkilökuntaa. Moni lapsista on traumatisoitunut ja tarvitsee erityistä tukea.

Kotikuntamerkinnän jälkeen asiakkaat siirtyisivät työllisyyden kuntakokeilujen asiakkaaksi TE-palvelujen tiedottavista palveluista. Tämä tarkoittaisi merkittävää asiakasmäärän lisäystä kuntakokeilujen vieraskielisten asiakkaiden palveluissa ja näin ollen työllisyyden kuntakokeiluihin tulisi lisätä henkilöstöresursseja. Arviomme mukaan Lahden seudun kuntakokeilun alueella lisäresurssitarve tulisi olemaan 4 – 6 htv. Tämä tulisi huomioida jatkovalmistelussa, koska työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta aiheutuvat valtiolta siirtyneiden TE-palveluiden (ml. kotoutumispalvelut) tulee kattaa kokonaisuudessaan valtion tähän tarkoitukseen varatuista varoista.

On tärkeää, ettei valtio aseta kunnille ja hyvinvointialueille tehtäviä, joita kunnat ja hyvinvointialueet eivät pysty resurssiensa vuoksi toteuttamaan. Uudistuksen yhteydessä on huolehdittava riittävästä rahoituksesta sekä kunnille että hyvinvointialueille. Rahoitus toteuttaa oikea-aikaisesti, eikä vuosien päästä jälkikäteen maksettavana. Kustannuksissa tulee huomioida lisääntyneet henkilöstökustannukset välillisinä kustannuksineen sekä myös palvelujen tuottamisesta aiheutuvat kustannukset.

Haluamme tuoda esille huolestamme siitä, että lakimuutoksia valmistellaan varsin lyhyellä aikataululla. Tästä johtuen hallituksen esityksessä ei ole kattavasti voitu arvioida lakimuutoksen vaikutuksia niin yksittäisiin henkilöihin kuin viranomaisten toimintaan. Muutoksen aiheuttamien kustannusten arvioiminen on jäänyt lähes tulkoon tekemättä. Käytännössä on selvää, että kiireessä tehty valmistelutyö vaikuttaa myös työn lopputulokseen. Lisäksi lakimuutokseen liittyvä lausuntokierros toteutetaan ajankohtana, jolloin kaupunginhallitus ja muut kunnan päätöksentekuelimet ovat lomatauolla.

Tuominen Taisto
Lahden kaupunki